

УДК 349.3

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.34>

ДО ПИТАННЯ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Сидоренко А.О.,

аспірант кафедри трудового права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сидоренко А.О. До питання медичного забезпечення членів сімей військовослужбовців в Україні.

Однією із першочергових проблем соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей варто назвати брак належного рівня фінансування здійснення соціальних програм, спрямованих на відновлення їх здоров'я. Саме із фінансуванням пов'язуємо ненадання належного рівня соціального захисту, в тому числі медичного забезпечення та санаторно-курортного лікування. Оскільки, сьогодні питання медичного забезпечення, як військовослужбовців, так і членів їх сімей стоїть досить гостро у зв'язку з російською збройною агресією. *Мета статті* розглянути деякі питання медичного забезпечення членів сімей військовослужбовців в Україні в сьогоднішніх реаліях. Проаналізувавши нормативно-правові акти у розглядуваній сфері, зроблено висновок, що вони містять лише загальні положення щодо права членів сімей військовослужбовців на охорону здоров'я та медичну допомогу, при цьому не розкривають механізм і порядок надання медичного забезпечення. Водночас медичне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей має досить важливе значення, оскільки спрямоване не тільки на збереження їх життя та здоров'я, а й на відновлення їх здоров'я у випадку втрати працездатності, підтримання належного рівня фізичної форми, необхідної для виконання покладених на них завдань і функцій. Підводячи підсумок, ураховуючи реалії сьогодення, зроблено висновок, що питання організації медичного забезпечення членів сімей військовослужбовців як на мирний час, так і на воєнний період, є однією з актуальних наукових проблем і тому потребує вирішення. Зокрема, внесення змін до законів України та інших нормативно-правових актів за різними напрямками, серед яких удосконалення законодавства як з питань медичного забезпечення, так і посилення соціального захисту членів сімей військовослужбовців; приведення рівня матеріального та інших видів забезпечення у відповідність із установленими для них законодавством правами і свободами. Оскільки медичне забезпечення, як і військовослужбовців, так і членів їх сімей, підтримання їх життя на належному рівні, є важливою частиною соціальної політики держави, яка відповідальна

за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян.

Ключові слова: члени сім'ї військовослужбовців, соціальний захист, здоров'я, медичне забезпечення, санаторно-курортне лікування, національне законодавство.

Sydorenko A.O. On the issue of medical care for family members of military personnel in Ukraine.

One of the primary problems of social protection of servicemen and their family members is the lack of adequate funding for the implementation of social programs aimed at restoring their health. It is with financing that we associate the failure to provide an adequate level of social protection, including medical care and sanatorium-resort treatment. Because today the issue of medical care for both servicemen and their family members is quite acute in connection with Russian armed aggression. The purpose of the article is to consider some issues of medical care for family members of military personnel in Ukraine in today's realities. Having analyzed the normative legal acts in the field under consideration, it was concluded that they contain only general provisions regarding the right of family members of military personnel to health care and medical assistance, while not revealing the mechanism and procedure for providing medical care. At the same time, the medical care of servicemen and their family members is very important, as it is aimed not only at preserving their lives and health, but also at restoring their health in the event of incapacity, maintaining the proper level of physical fitness necessary to fulfill the tasks assigned to them tasks and functions. Summarizing, taking into account the realities of today, it is concluded that the issue of the organization of medical care for members of the families of military personnel both in peacetime and in wartime is one of the urgent scientific problems and therefore needs to be solved. In particular, amendments to the laws of Ukraine and other normative legal acts in various areas, including improving the legislation on both medical care and strengthening social protection of family members of military personnel; bringing the level of material and other types of security in line with the rights and freedoms established for

them by legislation. Since the medical provision of both military personnel and their family members, maintaining their lives at an appropriate level, is an important part of the social policy of the state, which is responsible for the well-being, development and safety of its citizens.

Key words: family members of military personnel, social protection, health, medical care, sanatorium-resort treatment, national legislation.

Постановка проблеми. Питання національної безпеки набули сьогодні особливої важливості для України, яка пройшовши складні та неоднозначні етапи на історичному шляху творення національної державності, знову опинилася в складній військово-політичній та військово-стратегічній обстановці у зв'язку з російською збройною агресією. І сьогодні проблема забезпечення оборони стала однією з найбільш пріоритетних у діяльності держави, органів публічного управління та громадянського суспільства, потребує підвищеної уваги з боку наукової спільноти. Основними державними інституціями, покликаними забезпечити безпеку громадян є Збройні Сили України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України для відсічі збройній агресії проти України, які, у свою чергу, у зв'язку з виконуваними ними обов'язками, потребують підвищеного соціального захисту. І тому питання соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей наразі є як ніколи актуальним і потребуючим свого вирішення.

Так, однією із першочергових проблем соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей варто назвати брак належного рівня фінансування здійснення соціальних програм, спрямованих на відновлення їх здоров'я. Саме із фінансуванням ми пов'язуємо ненадання належного рівня соціального захисту, в тому числі щодо медичного забезпечення та санаторно-курортного лікування. Вважаємо, що на сьогодні питання медичного забезпечення, як військовослужбовців, так і членів їх сімей стоїть досить гостро, що пов'язано із тими явищами, які наразі відбуваються в нашій державі. Тому для покращення соціального становища військовослужбовців та членів їх сімей необхідне вдосконалення їх соціального захисту. Зокрема, внесення змін до законів України та інших нормативно-правових актів за різними напрямками, серед яких удосконалення законодавства з питань посилення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей; приведення рівня матеріального та інших видів забезпечення у відповідність із встановленими для них законодавством правами і свободами. Оскільки соціальний захист як і військовослужбовців, так і членів їх сімей, підтримання їх життя на належному рівні, є важливою частиною соціальної політики держа-

ви, яка відповідальна за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян.

Стан опрацювання. Питання соціального захисту загалом, та даної категорії працівників, досліджувалися такими вітчизняними вченими, як В.М. Андріїв, Н.Б. Болотіна, М.І. Іншин, М.І. Дерев'янка, М.М. Клемпарський, О.Л. Кучма, К.Ю. Мельник, О.В. Москаленко, П.Д. Пилипенко, О.І. Процевський, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, О.В. Тищенко, Г.І. Чанишева, Л.І. Шумна, В.І. Щербина, М.М. Шумило, О.М. Ярошенко та ін.

Мета статті розглянути деякі питання медичного забезпечення членів сімей військовослужбовців в Україні в сьогоднішніх реаліях та виявити шляхи для вирішення проблемних питань.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні медичне забезпечення досліджуваної категорії осіб регулюють як нормативно-правові акти загального характеру, що визначають основні положення щодо охорони здоров'я громадян, так і акти спеціального характеру, що регулюють окремі питання надання медичної допомоги певним категоріям осіб за спеціальними підставами. Так, за ст. 49 Конституції України «кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних та оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного й доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; наявна мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності» [1]. Стаття 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я встановлює, що «кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає: життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і соціальне обслуговування й забезпечення, який є необхідним для підтримання здоров'я людини; безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; санітарно-епідемічне благополуччя території й населеного пункту, де він проживає; безпечні та здорові умови праці, навчання, побуту й відпочинку; кваліфіковану медичну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря, вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій і закладу охорони здоров'я; достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи наявні й можливі фактори ризику та їх ступінь; участь в обговоренні проектів законодавчих актів і внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері охорони здоров'я; участь в управлінні охороною здоров'я та проведенні громадської експертизи із цих питань у порядку, передбаче-

ному законодавством; можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я; правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних зі станом здоров'я; відшкодування заподіяної здоровцю шкоди; оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я тощо». Стаття 12 цього ж законодавчого акта визначає, що «охорона здоров'я – один із пріоритетних напрямів державної діяльності. Держава визнає право кожного громадянина України на охорону здоров'я й забезпечує його захист» [2].

Статтю 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [3] передбачено право військовослужбовців на охорону здоров'я та медичну допомогу. Так, військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, мають право на безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я. При цьому їх члени сімей, а саме: (а) осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, загиблих (померлих) ветеранів війни, загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України мають право на безоплатну психологічну допомогу; (б) за відсутності за місцем їх проживання державних або комунальних закладів охорони здоров'я отримують медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я; (в) мають право на медичне обслуговування у закладах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів (військовослужбовців та осіб, звільнених у запас або у відставку, які загинули (померли), пропали безвісти, стали особами з інвалідністю під час проходження військової служби або постраждали у полоні в ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, якщо ці особи прослужили у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях та правоохоронних органах не менш як 20 календарних років); (г) мають право не більше одного разу на рік на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів з пільговою оплатою вартості путівок у розмірах та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України. Також члени сім'ї загиблого мають право на отримання безоплатних путівок на санаторно-курортне лікування один раз на два роки в медичних закладах Національної гвардії України. До таких членів сімей належать: батьки, дружина (чоловік), неповнолітні діти, а також діти – особи з інвалідністю

з дитинства (якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує трьох прожиткових мінімумів).

Як бачимо, у проаналізованих нормативно-правових актах містяться лише загальні положення щодо права членів сімей військовослужбовців на охорону здоров'я та медичну допомогу, при цьому не розкривається механізм й порядок її надання. Хоча деякі питання врегульовано на підзаконному рівні. Так, порядок обслуговування певних категорій осіб, яким установлено право на медичне забезпечення (обслуговування) відповідно до законодавства, та порядок їх прикріплення до закладів охорони здоров'я МВС визначено Інструкцією про порядок медичного обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС, затвердженою наказом МВС від 03.06.2016 № 462 [4]; порядок забезпечення санаторно-курортними путівками – Порядком забезпечення санаторно-курортними путівками до санаторно-курортних закладів військовослужбовців, ветеранів війни, ветеранів військової служби, органів внутрішніх справ та деяких інших категорій осіб і членів їх сімей, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 № 446 [5].

Водночас, як зазначає В.Ф. Москаленко, на сьогодні більшість механізмів управління системою охорони здоров'я не працює в результаті недофінансування галузі, недостатності сучасної техніки та повільного оновлення обладнання в медичних закладах, низької заробітної плати медичних працівників, відсутності економічних стимулів до ефективної роботи, невеликої кількості інновацій у методах лікування та низької ефективності використання ресурсів [6].

Медичне забезпечення передбачає й здійснення санаторно-курортного лікування в санаторно-курортних закладах. Як ми вже зазначали вище, згідно ст. 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» «військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової військової служби) та члени їх сімей мають право не більше одного разу на рік на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів ...». Зокрема, санаторно-курортне лікування є медичною допомогою, що здійснюється з профілактичною, лікувальною або реабілітаційною метою із застосуванням природних лікувальних факторів в умовах перебування на курорті або лікувально-оздоровчій місцевості та в санаторно-курортних закладах. Головними завданнями такого лікування є: ліквідація або зменшення проявів патологічного процесу; відновлення або покращення порушених функцій;

підвищення загальної реактивності; тренування адаптаційних механізмів; попередження інвалідизації та сприяння соціальній реабілітації.

Отже, медичне забезпечення членів сімей військовослужбовців – це соціальна гарантія, що проявляється у системі заходів медичного характеру, а також матеріального забезпечення (надання ліків, препаратів тощо), виконання яких спрямоване на всебічну реалізацію права членів сімей військовослужбовців на охорону здоров'я, гарантування його повного фізичного, психічного і соціального благополуччя. Тобто це система організаційних, лікувально-профілактичних, санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів, які проводяться з метою підтримання здоров'я членів сімей військовослужбовців, надання їм медичної допомоги та їх лікування.

Відзначимо, що медичне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей має досить важливе значення, оскільки спрямоване не тільки на збереження їх життя та здоров'я, а й на відновлення їх здоров'я у випадку втрати працездатності, підтримання належного рівня фізичної форми, необхідної для виконання покладених на них завдань і функцій. Фактично медичне забезпечення має чітко виражену соціальну функцію, суть якої зводиться до розуміння людини як найвищої соціальної цінності в державі, а збереження її життя та здоров'я – пріоритетними напрямками розвитку та функціонування держави та її органів. Тому головним завданням держави є здійснення належного рівня забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей належною та своєчасною медичною допомогою, їх оздоровлення та наданням відповідної психологічної реабілітації.

Водночас, як зазначає Жаховський В.О., необхідною умовою поліпшення стану взаємодії в процесі організації медичного забезпечення військ і населення є глибоке вивчення та аналіз реального стану справ, опрацювання наукового обґрунтування методології створення державної інтегрованої системи медичного забезпечення, яка передбачала б вирішення проблем медичного забезпечення на державному, міжвідомчому, регіональному та місцевих рівнях [7]. Оскільки у цей нелегкий для нашої держави час, військовослужбовці, ризикуючи не лише своїм здоров'ям, а й життям, захищають український народ та боронять кордони нашої країни. Тому на державу покладається обов'язок щодо збереження та зміцнення здоров'я наших захисників, а також надання належного медичного забезпечення членам їх сімей.

Хоча слід констатувати, що певні кроки вже робляться. Так, з метою забезпечення належного лікування військовослужбовців в умовах воєнного стану Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з внесенням змін

до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"» від 01.04.2022, яким було внесено зміни до ст. 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», яким удосконалено порядок надання медичної допомоги військовослужбовцям України в умовах воєнного стану. Зазначені зміни до законодавства забезпечують умови для належного лікування військовослужбовців в умовах воєнного стану. Так, передбачається можливість забезпечити проведення лікування військовослужбовців за межами України в умовах воєнного стану, а також безоплатну медико-психологічну реабілітацію у відповідних центрах з відшкодуванням вартості проїзду до них за рахунок держави [8].

Водночас незважаючи на деякі позитивні зрушення в організації медичного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, як на державному, так і на відомчому рівні, ці питання ще не повною мірою відповідають сучасним вимогам щодо гарантованих обсягів та якості надання медичних послуг, лікування та реабілітації, що свідчить про недостатній рівень розроблення та впровадження системних рішень і програмних документів.

Висновки. Підводячи підсумок викладеному, слід констатувати, враховуючи реалії сьогодення, питання організації медичного забезпечення членів сімей військовослужбовців як на мирний час, та і на воєнний період, є однією з актуальних наукових проблем. Для покращення соціального становища членів сімей військовослужбовців, зокрема їх медичного забезпечення необхідне вдосконалення їх соціального захисту. Зокрема, внесення змін до законів України та інших нормативно-правових актів за різними напрямками, серед яких удосконалення законодавства як з питань медичного забезпечення, так і посилення соціального захисту членів сімей військовослужбовців; приведення рівня матеріального та інших видів забезпечення у відповідність із установленими для них законодавством правами і свободами. Оскільки медичне забезпечення, як і військовослужбовців, так і членів їх сімей, підтримання їх життя на належному рівні, є важливою частиною соціальної політики держави, яка відповідальна за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 245к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон

- України від 20.12.1991 № 2011-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.
4. Інструкція про порядок медичного обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС : затв. наказом Мін-ва внутрішніх справ України від 03.06.2016 № 462. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0912-16#Text>.
 5. Порядок забезпечення санаторно-курортними путівками до санаторно-курортних закладів військовослужбовців, ветеранів війни, ветеранів військової служби, органів внутрішніх справ та деяких інших категорій осіб і членів їх сімей : затв. постановою Каб. Міністрів України від 27.04.2011 № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2011-%D0%BF#Text>.
 6. Москаленко В.Ф. Стан фінансування системи охорони здоров'я України та невідкладні заходи щодо його поліпшення: доповідь. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2000. № 4. С. 6–9.
 7. Білий В.Я., Жаховський В.О., Лівінський В.Г. Місце та роль Воєнно-медичної доктрини України у формуванні системи медичного забезпечення військ і цивільного населення у воєнний час. *Наука і оборона*. 2015. № 1. С. 9–14.
 8. Надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/nadannya-medychnoyi-dopomogy-vijskovosluzhbovczyam-v-umovah-voennogo-stanu/>.